

בראי עולמו הפנימי של דוד

דמותו של דוד המלך היא מן הדמויות המרכזיות בתולדות ירושלים ובתולדות עם ישראל בארצו. אישיותו, מעשיו ותדמיתו השפיעו רבות על התרבות היהודית ועל התרבות האנושית בכללה. מאמר זה יתמקד בתכונה שהייתה טבועה בו, ועיצבה במידה רבה את דרך חייו. הדרך להיחשף אליה תהיה בקריאה קשובה בפרשת דוד וגלית, ממנה תורחב היריעה אל עבר אירועים אחרים בחייו.

חלק א: דוד בעמק האלה

מיוחדת היא המערכה בעמק האלה, בה נכחו שאול ודוד. לראשון היה זה מקום נפילה, כמעט התרסקות, לשני היה זה מקום צמיחה, נסיקה שלא תשוער. האם נס היה לו לדוד? האם היו אלו כישוריו האישיים? המקרא אינו מדבר על נס, והנושא איננו כישורים אישיים. במערכה זו, הוסר לרגע הלוט, ולעיני רבים נחשפה הוויית חיים חדשה. עם שלם צפה באירוע, לא בדיוק הבין מה היה כאן, אבל כן הבין שהיה זה משהו אחר.

מאמר זה יתמקד בתהליך העובר על דוד מן הרגעים בהם התייצב מול שאול, נרתם למשימה, ועד להכרעתו את גלית. נבקש להבין מה התרחש בינו לבין שאול, לזהות את דרך קבלת ההחלטות, את "כלי העבודה", ומעבר לכך, את שהתחולל בעולמו הפנימי ברגעים הרי גורל אלו. זיהוי זה ישמש כחלון הצצה אל דרך חייו, אל העמדה הרוחנית שהביא האיש לעולם. בחלקו השני של המאמר, נזהה כמה ביטויים שהיו לעמדה זו.

מעט רקע: הימים הם ימי שלטונו של שאול. הפלשתים יוזמים מלחמה, פולשים לתוככי גבול ישראל, וחונים בפאתי עמק האלה. בתגובה, מגייס שאול את הצבא, ונערך כנגדם למלחמה. לפתע, מגיח ענק פלשתי ובפיו הצעה: "למה תצאו לערך מלחמה הלוא אנכי הפלשתי ואַתֶּם עֲבָדִים לְשָׂאוֹל בְּרוּ-לָכֶם אִישׁ וְיָרַד אֵלַי" (שמואל א', י"ז, ח). המערכה תוכרע בעימות בין שניים - נציג מכל עם, ויש גם תנאי: העם המפסיד יאבד ריבונות ויהיה עבד למנצח. שאול נכנע לתכתיב, אך אינו מצליח להעמיד איש כנגד הענק הפלשתי. ארבעים יום הוא עומד חסר אונים, מאבד גובה. ביום הארבעים, כאשר צבאו נמצא על סף קריסה, מגיע דוד אל המחנה.

כמה מילים על כלי הלמידה: הכתיבה המקראית ממעטת בתיאור מחשבות, רצונות או רגשות. חוסר זה הביא רבים להתייחס אליה כאל מצע המזמן קריאות רבות, צורות שונות למלא את החלל. מאמר זה מושתת על הנחת העבודה הבאה: בדומה ליצירת מופת ספרותית, משתף המקרא בנדיבות את הקורא - בהיגיון, במחשבות ובכמוסות הלב של גיבוריו. בשונה ממנה - נוכחות זו היא סמויה: אותות קלים מצביעים על עולם ומלואו, והררים תלויים בחוט השערה. הרבה מידע ושיתוף נוכח בכל פסוק, אך הוא אינו זמין. הדרך להיחשף אליו היא בתשומת הלב ובקריאה קשובה - שאינה מקבלת דבר כמובן מאליו. הרבה שאלות תישאלנה, לאחריהן - נצעד לאחור, ונקשיב. נשהה במילים, במשפטים, במבנה, בכתיבה וגם - בשתיקה. נזמן עצמנו למפגש עם הדמויות ועם הסיפור שהן עומדות לספר לנו.

לקראת מערכה

1. בין שאול לדוד

דוד נחשף לגלית, מבין את גודל השבר בו נתון העם, ובעקבות דבריו לסובבים אותו, הוא מזומן אל המלך:

וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל שְׂאוּל אֵל יְפַל לִב אָדָם עָלָיו עֲבָדְךָ יֵלֶךְ וְנִלְחַם עִם הַפְּלִשְׁתִּי הַזֶּה:

וַיֹּאמֶר שְׂאוּל אֶל דָּוִד לֹא תוּכַל לָלֶכֶת אֶל הַפְּלִשְׁתִּי הַזֶּה לְהִלָּחֵם עִמּוֹ כִּי נַעַר אַתָּה וְהוּא אִישׁ מִלְחָמָה מִנְעָרָיו (שמואל א' י"ז, לב-לג).

דוד מתנדב לצאת ולהילחם עם הפלשתי. הצעה זו זרה בעיני שאול, והוא דוחה אותה על הסף: "לא תוכל ללכת אל הפלשתי הזה להילחם עמו כי נער אתה והוא איש מלחמה מנעוריו". דוד אינו מרפה:

וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל שְׂאוּל רַעְהָ הִיא עֲבָדְךָ לְאָבִיו בְּצֹאן וּבָא הָאָרִי וְאֵת הַדּוֹב וְנָשָׂא שָׂה מִהַעֲדָר: וַיְצַאֲתִי אַחֲרָיו וְהִכְתִּיו וְהִצַּלְתִּי מִפְּיּוֹ וַיָּקָם עָלַי וְהִתְזַקְתִּי בְּזַקְנֹו וְהִכְתִּיו וְהִמִּיתִיו: גַּם אֵת הָאָרִי גַם הַדּוֹב הִכָּה עֲבָדְךָ וְהִיא הַפְּלִשְׁתִּי הָעַרְל הַזֶּה כְּאִסְד מִקָּהם כִּי חָרַף מַעֲרַכְת אֱלֹהִים חַיִּים (שם לד-לו).

במבט ראשון, נראים דבריו כעין 'קורות חיים'. הרגתי אריה, הרגתי דב, ואני מסוגל להילחם בענק הפלשתי. תשובה זו אינה משכנעת את שאול, ודוד נאלץ לשנות את טעמו:

וַיֹּאמֶר דָּוִד ה' אֲשֶׁר הִצִּילֵנִי מִיַּד הָאָרִי וּמִיַּד הַדָּב הוּא יְצִילֵנִי מִיַּד הַפְּלִשְׁתִּי הַזֶּה... (שם לז).

הפעם הוא תולה את נצחונו בה' אשר הצילו. "ה' אשר הצילנו במערכה ההיא, הוא יצילנו מיד הפלשתי הזה". לשמע טיעון זה נענה שאול, והוא מאשר את המינוי:

... וַיֹּאמֶר שְׂאוּל אֶל דָּוִד לֶךְ וְה' יְהִי עִמָּךְ (שם לז).

שלוש מילים הוא מוסיף: 'וה' יהיה עמך', ובהן מובעת עמדתו - ברוח דבריו האחרונים של דוד.

שתי אמירות היו לו לדוד. בראשונה תיאר את יכולותיו, ובשנייה, נוסף גורם חדש - עזרת א-להים. איזו מבין השתיים היא המשמעותית? כאמור, בחירת שאול היא מובהקת - בהצעה השנייה. האם כך סבור היה גם דוד? פעמיים מתוארת פנייתו אל שאול, על אף העובדה שלא מתואר מענה בין שתי הפניות: 'ויאמר דוד', הוא פותח, שוטח את עמדתו, אך שאול אינו נענה. ושוב הוא פונה: 'ויאמר דוד', ומציע את עמדתו השנייה. דומה שפנייה חוזרת זו, מקפלת בתוכה ניואנס שהתרחש בין שני האישים: דוד שוטח בפני שאול את עמדתו, מצפה לתגובה, אך הוא אינו נענה. שקט שורר ביניהם.¹ דוד מתעשת, 'קורא את המפה', 'ומייצר' אמירה נוספת, חדשה. בראשונה שיקע את עולמו שלו, בשנייה הוא מדבר בשפתו של שאול.

¹ שקט זה משתקף מן הרווח שהציבה המסורה בין שני חלקי דיבורו של דוד.

2. בין דוד לבין עצמו

"רַעַה הִיָּה עֲבָדְךָ לְאֲבִיו בְּצֶאֱן" - במילים אלו פותח דוד את דבריו. מדוע חשוב היה לו להזכיר את אביו? "וְכֵן הָאֵרִי וְאֵת הַדּוֹב וְנָשָׂא שָׁה מִהַעֲדָר, וַיִּצְאֵתִי אַחֲרָיו וְהִצַּלְתִּי מִפִּי: וַיִּקָּם עָלַי וְהִחְזַקְתִּי בְּזַקְנִי וְהִפְתִּיו וְהִמִּיתִיו". דוד מתאר מרדף שהיה לו אחר אריה או אחר דוב שנשאוה מן העדר. בשלב ראשון הוא אינו פוגע בהם ומסתפק בהכאה ובהצללת השה מפייהם. בתגובה, האריה, או הדוב שזה עתה נשמט הטרף מפיו, קם: "וַיִּקָּם עָלַי", ושוב מגיב דוד: "וְהִחְזַקְתִּי בְּזַקְנִי וְהִפְתִּיו וְהִמִּיתִיו". דוד ממתין לשלב בו האריה או הדוב קם עליו להורגו, ורק אחר כך הוא מכה בו וממיתו. מדוע הוא ממתין? מהו ההיגיון בויתור על שני עקרונות מלחמה בסיסיים - יוזמה והפתעה? יתירה מכך - שמיטת טרף מפי אריה או מפי דוב היא פעולה שעשויה לעורר את חמתם ולהרע את עמידתו כנגדם. מה הניע אותו לכך?

במבט ראשון נראית התנהלותו כמי שמונעת משיקול מוסרי - 'לא להרוג אריה או דוב אלא אם כן נשקפת סכנה מוחשית לחייו' - ובדומה להלכות "רודף"². אבחנה זו היא כמובן קשה. מדוע להעמיד חיים בסכנה, כשעל כף המאזניים מונח ערך חייהם של חיות טרף? הקושי הוא גם בהקשר בו נאמרים הדברים, כאשר הנושא העומד על הפרק הוא שכנוע שאול בדבר יכולתו לנצח את גלית.

אכן, הנושא כאן הוא אחר. מול דוד עומד ענק שלא היה דומה לו בכל ישראל בממדיו, והוא, דוד, נער, רועה צאן, לא סמוראי, גם לא לוחם בדובים או באריות.³ דוד אמנם פונה אל שאול, מנסה לשכנע אותו, אבל מילים אלו אוצרות בתוכן שיח קודם, המתנהל בינו לבין עצמו: 'האם קיים בי כוח לעמוד מול הענק הפלשתי?' ואם כן - 'כיצד אוכל להיודע אליו?'

מילותיו הראשונות הן: "רַעַה הִיָּה עֲבָדְךָ לְאֲבִיו בְּצֶאֱן" - 'האדם העומד מולך, הוא רועה'. כרועה - אני מחויב לאבא, שהפקיד בידי צאן, ואני גם מחויב אל הצאן שחייהן הופקדו בידי. והנה בא אריה או דוב ונשא שה מהעדר. בטרם נמשיך בקריאה - נדמיין: מה הייתה תגובתו של אדם נורמטיבי, שהיה נקלע לאירוע מעין זה? התשובה היא פשוטה. הוא היה נושא רגליו, בורח מן המקום, ומודה לריבונו של עולם על שניצל. כמה רחוק הוא דוד מן האינסטינקט האנושי הפשוט! הוא יוצא למרדף אחרי אריה או אחרי דוב, בכדי להציל מידיהם שה. זוהי מחויבות במידה פלאית. דוד שומט את השה מפי האריה או הדוב, והם קמים עליו להורגו. שאלנו - מדוע הוא אינו הורג אותם בשלב הראשון? התשובה המתבקשת תניח כעת את האצבע על הנושא - החיפוש אחר מעיין הכוח. 'לא הרגתי' - יאמר דוד, מכיוון שאין בי כוח או יכולת להרוג, לא אריה ולא דוב.

'אין לי כוח להרוג', אבל 'יש לי כוח - להציל'. בשלב ראשון הוא עושה את המתבקש: יוצא אחריו, מכה ומציל מפיו. ליזום המשך מתקפה - אין לו כוח. רק לאחר קום האריה עליו להורגו, הוא מתוודע אל

² המקבילה לכך במונחי צה"ל היא בהוראות הפתיחה באש.

³ בעימות זה הוא נתבע לפעולה, שהצלחתו או כישלונו בה, יחרצו את גורלם של שני עמים. מעמד בו מוטלת אחריות גדולה כל כך על כתפי היחיד, הוא אירוע נדיר גם במונחים היסטוריים, בתולדות העמים.

כוחותיו, אל מעיין הכוח שיאפשר לו להציל את עצמו ואת השה. ומזווית נוספת: לדוד אין עניין בהריגת אלו, ולטעמנו, בחוסר עניין זה, מקופל במידה רבה סוד כוחו.

3. כי חרף מערכות א-להים חיים

בתחילת הלימוד נראו דברי דוד כעין סיפור 'קורות חיים'. כעת מתבררת כוונתו האחרת. אכן דוד מתאר את יכולותיו, אבל לא זהו ליבו של הסיפור. ליבו הוא התהליך העובר עליו - בינו לבין עצמו, בהיודעות אל מקור כוחותיו. עובדה זו משתקפת גם מהמשך דבריו: "גם את הארי גם הדוב הפך עבדך והיה הפלשתי הערל הזה פאחד מהם" - את שני אלו הכיתי, וכעת גורלך עשוי להיות כגורלם. אילו היה זה סיפור של קורות חיים, דבריו היו אמורים להסתיים בשלב זה. דוד לעומת זאת ממשיך, ומניח את האצבע במקום אחר: "כי חרף מערכת אלהים חיים". הפלשתי יהיה כאחד מהם לא בשל יכולותיו האישיות, כי אם בשל התביעה הקיימת בי לעצור את החרפה. איש זה מחרף את מערכות א-להים חיים, ועובדה זו עומדת להיפסק.⁴ בדומה להצלת השה הנרדף, כך המחויבות לכבוד א-להים שחולל - עשויה להניב בו את כוחה.

כאמור, שאול אינו מגיב לשמע הדברים. 'תחום התדרים' המדובר, הוא אינו שפתו, וגם לא שפתם של רבים מבני דורו. דוד מבין, מתעשת, וחוזר ומציע הצעה העשויה להתקבל: "ויאמר דוד ה' אֶשֶׁר הַצִּילְנִי מִיַּד הָאָרִי וּמִיַּד הַדָּב הַיְצִילְנִי מִיַּד הַפְּלִשְׁתִּי הַזֶּה". 'לא כוחי הוא שהצילני, כי אם ה'. הוא הצילני בעבר, והוא יצילני באירוע זה'. "ויאמר שאול אֵל דָּוִד לֵךְ נָה' יְהִי עִמָּךְ" (לז). דבריו האחרונים מתיישבים בליבו, והוא נענה בחיוב.

4. שתי עמדות, שני עולמות

מה בין שתי העמדות? בראשונה שואל דוד את עצמו - 'מנין לי הכוח?' והוא מבקש מענה אנושי, חי, שיאפשר לו להתייצב כנגד הפלשתי. בשנייה שאלה זו אינה נשאלת. לא כוחו הוא הנושא, כי אם כוחו של א-להים, המציל ומושיע. בבסיסה, רואה תפישה זו את האחריות כמי שנתונה בידי א-להים. האדם נתבע לפעול, אך לא באמת מוטלת עליו חובה להתמודד עם מורכבות המציאות, בוודאי שלא עם רחשי ליבה. אלו מופקדים בידי בורא עולם, אליו הוא יתפלל, ואת בטחונו ישים בו.

כאמור, את תפישת עולמו הציע דוד בפתח דבריו, כמי שמחויב לכללי המציאות, למורכבות ולתוצאות. על נס הוא אינו בונה, ובהתאם לכך, מעסיקה אותו השאלה - 'מאין יבוא כוחי', ו'מהי הדרך להיודע אליו?' הכנותיו מתמקדות בזיהוי מעיין הכוח שיעמוד לרשותו במהלך ההתמודדות, ואת רכיביו הוא פורט אחד לאחד: נזכר בשליחות שהטיל עליו אביו ובאחריותו לחיי הצאן - כמי שהניבו בו את הכוח

⁴ יכול היה דוד לדבר על הכאת גלית, ובכך היה מתמקד ביכולותיו האישיות - להכותו. דוד לעומת זאת מתמקד בהישג הנדרש: "והיה הפלשתי הערל הזה פאחד מהם", וזהו ביטוי נוסף לעובדה שהנושא הוא אינו יכולותיו האישיות.

להציל חיים. כעת, הוא מזהה את גלית המחרף את מערכות ישראל ואת א-לוהיו, והוא שם עצמו כשליח להם. בניגוד לתפישה הרואה את א-להים כמי שנתון מעל לעולם, וכמי שמושיע אדם חסר ותלוי, מנקודת מבטו של דוד א-להים נוכח בעולמו ובחיו, והם נטענים כעת במעיין האינסוף.⁵

ובמערכה

1. בעמדת המתנה

האם בעת דברו עם שאול, ידע דוד באיזו דרך יכריע את גלית? דוד לובש מדים הניתנים לו על ידי שאול, מנסה ללכת איתם, ומוצא שאינם מתאימים - "כי לא נְסִיתִי". בשלב שני הוא נוטל ארבעה כלי רועים לידי - מקל, חלוקי אבנים, ילקוט וקלע, ועדיין אינו יודע באיזה מהם ישתמש. ובמה תלוי הדבר? את המפתחות הוא מפקיד בידי גלית. תחילה הוא ממתין, מקשיב לדיבורו, מזהה את תנועותיו, ורק לאחר שגלית יוצא להתקפה הוא מגיב. ובכתובים - מתואר הפלשתי ההולך וקרב אל דוד, מבחין בנער העומד מולו ופותח בדיבור:

וַיֵּרָא אֶת דָּוִד וַיִּבְזֶהוּ כִּי הָיָה נָעַר וְאֶדְמֵנִי עִם יָפָה מְרָאָה: וַיֹּאמֶר הַפְּלִשְׁתִּי אֵל דָּוִד הַכָּלֵב
אֲנֹכִי כִּי אַתָּה בָּא אֵלַי בַּמְּקָלוֹת ... וַיֹּאמֶר הַפְּלִשְׁתִּי אֵל דָּוִד לָכֵה אֵלַי וְאַתָּנָה אֶת בְּשָׂרְךָ
לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבְּהֵמַת הַשָּׂדֶה (שם מג-מד).

בזוי הוא בעיניו הנער יפה המראה הניצב מולו. גלית גם כועס על הצטיידותו במקל: 'הכלב אנוכי?' והוא מצהיר באופן ברור מה עומד להיות גורלו.

⁵ פער זה הוא קצה חוט של פער רחב בין שאול לבין דוד, החובק את כלל תחומי החיים. שאול מייסד את המלכות, ומנהיגותו נשענה במידה רבה על הנביא שמואל - שלוחו של א-להים. דוד לעומת זאת נשען על כוחו של העם המושח אותו למלך (משיחת העם בפרק ב' ומאוחר יותר בפרק ה' היא המעניקה לו את כוחו. משיחת שמואל לעומת זאת אינה הופכת אותו למלך). במובן זה המעבר מבית שאול לבית דוד הוא מעבר מעולם שהמוקד שבו הוא הנוכחות הא-להית, לעולם בו האדם לוקח אחריות. מעין נוכחות הורית רחבה בתחילת דרכו של אדם, ובמהלכה אט אט מפנים ההורים מקום, והבן נוטל את המושכות, בשיקול הדעת ובאחריות שהוא נוטל על עצמו. המחשה לעמדת דוד נמצאת במדרש הבא: "ארבעה מלכים היו, מה שתבע זה לא תבע זה, ואלו הן: דוד ואסא ויהושפט וחזקיהו, דוד אמר (תהלים יח): 'ארדוף אויבי ואשיגם' וגו'; אמר לו הקב"ה: אני עושה כן; הדא הוא דכתיב (שמואל א', ל): 'ויכם דוד מהנשף ועד הערב למחרתם...'. עמד אסא ואמר אני אין בי כח להרוג - להם אלא אני רודף אותם ואתה עושה, אמר לו אני עושה... עמד יהושפט ואמר: אני אין בי כח להרוג ולא לרדוף אלא אני אומר שירה ואתה עושה, אמר לו הקב"ה: אני עושה... עמד חזקיהו ואמר: אני אין בי כח להרוג ולא לרדוף ולא לומר שירה אלא אני ישן על מטתי ואתה עושה, אמר לו הקב"ה: אני עושה שנא' (מלכים ב' יט, לה): 'ויהי בלילה ההוא ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור'" (איכה רבה פתיחתות ל'). המדרש מתאר שלבים בהתמעטותה של המלכות. הציור האוטופי הוא של מלכות דוד, בה המלך רודף ומשיג את אויביו. פחותים ממנה הם המלכים שאין בהם את גבורת המלחמה, והם נזקקים להתערבות א-להית שתסייע להם בה.

ובמה עסוק דוד באותה העת? לפני הקריאה בפסוקים, נדמיין את האירוע: עומד נער, כשמולו, במרחק דיבור - ענק פלשתי, מצויד במיטב כלי המלחמה. קרוב ממנו - נושא הצינה, מאחריו - עם שלם והמלך שאול בראשו, המלווים אותו במבט, בצפייה. מן העבר השני - צבא הפלשתים, העוצר גם הוא את נשימתו נוכח הדרמה המתרחשת ברגעים אלו. התשובה מתבקשת: חיפוש נקודות תורפה, חשיבה, תכנון.

וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל הַפְּלִשְׁתִּי אֵתָּה בָּא אֵלַי בְּחָרֵב וּבְחִנִּית וּבְכִידוֹן וְאֲנִי בָּא אֵלַיךְ בְּשֵׁם ה' צְבָאוֹת אֱלֹהֵי מַעֲרֹכֹת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר חָרַפְתָּ: הַיּוֹם הַזֶּה יִסְגְּרֶךָ ה' בְּיָדֵי וְהִפִּיתְךָ וְהִסְרִיתִי אֶת רֹאשְׁךָ מֵעֵלַיךְ וְנָתַתִּי פָגֶר מַחְנֵה פְּלִשְׁתִּים הַיּוֹם הַזֶּה לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְחַיִּית הָאָרֶץ וַיִּדְעוּ כָּל הָאָרֶץ כִּי יֵשׁ אֱלֹהִים לְיִשְׂרָאֵל: וַיִּדְעוּ כָּל הַקָּהָל הַזֶּה כִּי לֹא בְּחָרֵב וּבְחִנִּית יְהוֹשִׁיעַ ה' כִּי לֹא הַמְּלַחְמָה וְנָתַן אֶתְכֶם בְּיַדוֹ (שם מה-מז).

תיאור זה הוא מפתיע. שאלנו: במה עסוק דוד באותה העת? כעת מתברר שהוא הקשיב לנאום גלית. דוד שומע את דבריו, מזהה את הנחות היסוד הסמויות, וכעת הוא משיב לו - 'דבר דבור על אופניו'.

גלית טען: "הַכֶּלֶב אֲנִי כִּי אֵתָּה בָּא אֵלַי בְּמַקְלוֹת?" ודוד משיב לו: "אֵתָּה בָּא אֵלַי בְּחָרֵב וּבְחִנִּית וּבְכִידוֹן" - חושב לנצח אותי בכלי מלחמה, אבל אני, לא בכוח המקל בא אליך. כוחי הוא בשליחותי, כמי שבא בשם ה' צבאות, אלהי-מערכות ישראל. את א-להים זה אתה חרפת, וכעת תשלם על כך את המחיר.

גלית התרברב: "לָכֵה אֵלַי וְאֶתְנֶה אֶת בְּשָׂרְךָ לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְבִהֵמַת הַשָּׂדֶה", ודוד משיבו: "הַיּוֹם הַזֶּה יִסְגְּרֶךָ ה' בְּיָדֵי וְהִפִּיתְךָ וְהִסְרִיתִי אֶת רֹאשְׁךָ מֵעֵלַיךְ וְנָתַתִּי פָגֶר מַחְנֵה פְּלִשְׁתִּים הַיּוֹם הַזֶּה לְעוֹף הַשָּׁמַיִם וּלְחַיִּית הָאָרֶץ". בדבריו האחרונים הוא מדבר על 'פגרי מחנה פלשתים', ובכך מתנער מן המחויבות לתנאי הפלשתי.

2. דרך ההקשבה

שיאה של ההקשבה הוא בתיאור הבא: "וְהָיָה כִּי קָם הַפְּלִשְׁתִּי וַיִּלָּךְ וַיִּקְרַב לְקִרְיַת דָּוִד וַיִּמְהַר דָּוִד וַיִּרְץ הַמַּעֲרָכָה לְקִרְיַת הַפְּלִשְׁתִּי". בניגוד להגיון הצבאי הרואה ביוזמה ובהתקפה את היתרון, דוד ממתין לרגע בו יקום גלית לקראת הכרעה. קשה שלא לזהות קשר מובהק בין התנהלות זו לבין התנהלותו מול האריה והדוב: "וַיִּקָּם עָלָי וְהִחַזְקִיתִי בְּצַקְנִי וְהִפִּיתִי וְהִמִּיתִיו". גבורת דוד היא אינה בפעולה היזומה, כי אם בתגובה.⁶ הוא מתבונן במהלכי גלית, מקשיב לנאומו, ממתין להתקרבותו, ורק לאחר כל אלו רץ, שולח ידו אל הכלי נוטל את האבן והורגו. הקשבה זו היא במידה רבה לבו של האירוע, והיא מעמידה על כף המאזניים את השאלה -

⁶ אמירה זו תסויג במידת מה בהערה 17.

היאך יוכרע העימות? מנקודת מבטו של גלית הנושא הוא ההתגוששות - כוח מול כוח, יכולות מול יכולות. דוד לעומת זאת, מסיט את אור הזרקורים מממדי גלית ומכלי המלחמה, וממקד את המבט במגרש המוסר ובעולם הרוח.

כצעד ראשון הוא מפנה מקום, מאפשר לגלית לצעוד לעברו ולומר את דברו. גלית נואם, מחרף, ועושה ככל העולה על רוחו. חלק דוד בשלב זה הוא בהקשבה. הוא ממתין בסבלנות, מקשיב לגלית, וקורא בשם אחר לאירוע. שם הסיפור הוא - "אֵלֵהי מַעֲרֹכֹת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר חֲרַפְתָּ". חרפת את הצבא, חרפת את א-להי ישראל השוכן בקרב מערכות ישראל, ועל כך תשלם את המחיר. ומי הוא שיתבע אותך על כך? - אני. ומהיכן הוא כוחי? בניגוד אליך, אני לא באתי לכאן להתגוששות: "אֲנִי בָּא אֵלֶיךָ בְּשֵׁם ה' צְבָאוֹת אֵלֵהי מַעֲרֹכֹת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר חֲרַפְתָּ". מולך אמנם עומד נער עם מקל, אבל המלחמה שלך היא אינה נגדו.⁷ נער זה הוא שליח למערכות ישראל - הצבא, והוא שליח לאלה-י מערכות ישראל אשר חרפת. הם אלו שיעמדו מולך כעת, וכנגדם תאלץ להתמודד. במילים אלו מזמין דוד את גלית אל הסיפור האמתי המתחולל כאן. מסיר את הלוט ומראה את פניה של המציאות - הפשוטים והנוקבים גם יחד.

דרך הקשבה זו היא תכונת יסוד של דוד. דוד מקשיב לאנשים, מרגיש את דופק המציאות, ופועל בהתאם. הביטוי לכך הוא בכלל פרקי דוד. בפרק הקרוב, נלך צעד לאחור, ונבקש להבין מהי תפישת העולם עליה מושתתת הקשבה זו. כצעד ראשון, נעמיד את תפישת המנהיגות של שאול ושל דוד - זו לעומת זו.

חלק ב: דרכו של דוד

'שהמלכות אין לה מעצמה דבר'

שאול נבחר למלך על בסיס צדקותו ומעלותיו האישיות. כך בפסוקי ההיכרות עמו: "וְאִין אִישׁ מִבְּנֵי יִשְׂרָאֵל טוֹב מִמֶּנּוּ מִשְׁכֵּמוֹ וּמַעֲלָה גְבוּהַ מִכָּל הָעָם" (ט, ב), וכך במעמד ההמלכה: "וַיִּגְבְּהַ מִּכָּל הָעָם מִשְׁכֵּמוֹ וּמַעֲלָה: וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶל כָּל הָעָם הֲרֵאִיתֶם אֲשֶׁר בָּחַר בּוֹ ה' כִּי אֵין קָמָהוּ בְּכָל הָעָם וַיִּרְעוּ כָּל הָעָם וַיֹּאמְרוּ יְחִי הַמֶּלֶךְ" (י, כג-כד). בהתאם, מנהיגותו הושתתה במידה רבה על הדוגמא האישית שהייתה לו.⁸ אין צורך לומר עד כמה מעלות המנהיג הן הכרחיות, ופשוט

⁷ ביטוי יפה לחוסר ההישענות של דוד על כלי המלחמה נוכח בפסוק המתאר את נצחונו: "וַיִּחַזַּק דָּוִד מִן הַפְּלִשְׁתִּי בְּקָלֶע וּבָאֵבֶן וַיַּךְ אֶת הַפְּלִשְׁתִּי וַיְמִיתֵהוּ וַחֲרַב אֵין בְּיַד דָּוִד" (ג).

⁸ פרשנות זו למלכות שאול כמי שמתמקדת בשלמות האישית, נמצאת בפירושו של רבי יהודה אריה לייב מגור ("שפת אמת") למסכת יומא (כב, ב). לשון הגמרא: "שאול באחת ועלתה לו, דוד בשתיים ולא עלתה לו", עליה

הדבר שבהעדרן לא יוכל להוביל עם. השאלה היא מהו משקלן, ומהו נפח העיסוק בהן.⁹ בדרכו של שאול הן היוו נושא מרכזי. הן שגרמו לעלייתן, ובמידה רבה הן שגרמו לו לבסוף לאבד את המלכות.¹⁰

דוד, השתית את מנהיגותו על בסיס אחר. לא מעלותיו האישיות היוו נושא, כי אם המונהגים. לא שלימות פעולותיו, כי אם התהליכים שהוא חולל בעם ובממלכה.¹¹ כשאול, גם הוא היה עניו, אלא שבניגוד לענווה המהווה צלע בשלמות האישית, בדרכו של דוד היא היוותה נקודת מוצא המעמידה יחס אחר לכלל המציאות הסובבת אותו. ובלשון הזוהר: "לדוד מלכא דלא הוה ליה מגרמיה כלום" (זוהר בראשית תולדות ק"מ, ע"א).¹² משפט זה מתאר את ייחודו של דוד כמי שאין לו מעצמו כלום. דוד אינו מתמקד בעצמו, אלא קשוב למציאות ולתנועות החיים סביבו, מאפשר להן להתקיים, ומכוון אותן אל מקומן הטוב.

שואל ה"שפת אמת": "כולם מקשים, וכי משוא פנים יש בדבר?" (פירוש - מהו פשר העובדה ששאול איבד את המלכות בעקבות כישלון אחד [במלחמת עמלק], ואילו דוד על אף שנכשל פעמיים [מעשה אוריה, וההסתה למנות את ישראל] לא אבדה מלכותו? ותשובתו: "דהם ב' מדרגות של צדיקים, יש צדיק מתחזק בצדקו מאליו, לכן אמרו עליו כבן שנה בלא חטא, ולכן באמת באחת ועלתה לו... ואין בזה ענין משוא פנים רק שאול בעצמו בחר לו זה הדרך להתנהג עמו על פי מעשיו".

⁹ כאשר שלמות אישית זו מהווה את בסיס המנהיגות, יהיו לכך מחירים רבים. ראשית - ההתמקדות תהיה במעלות המנהיג ופחות בתהליכים העוברים על העם. בנוסף, מצב זה יוצר קושי ביכולת המנהיג להודות בחטאו, שהרי ההודאה עשויה להחליש את כוחו של העם. בניסוח אחר: טיפוח מעלותיו של המנהיג הופך להיות בגדר של אחריות לאומית, וממילא קרוב הוא המצב בו אחריות זו הופכת לרועץ - לכפור בחטא ולכסות פשע.

¹⁰ לאחר החטא בעמלק, מתקשה שאול להודות בחטא, והוא דוחה שוב ושוב את טענות שמואל אליו. דבריו הקשים של שמואל אליו: "קרע ה' את ממלכות ישראל מעליך היום ונתנה לרעה הטוב ממך" (שמואל א' ט"ו, כ"ח) הם במידה רבה תגובה לכך.

¹¹ חוסר ההתמקדות בשלימות האישית משתקפת בייחוסו ובהתנהגותו גם יחד. ייחוסו כצאצא לרות המואביה, מרחיק אותו ממעלת השלם, וגם בהתנהגותו, הוא נתפש כבעל תשובה, ולא כמי שרחוק מן החטא. ובלשון הגמרא: "נאם דוד בן ישי, שהקים עולה של תשובה" (מו"ק טז, ב).

¹² בספר הזוהר ביטוי זה מתייחס אל הלבנה: "כד ברא קודשא בריך הוא עלמא עבד לה לסיהרא ואזער לה נהורא דהא לית לה מגרמה כלום" [כאשר ברא הקב"ה את העולם, הוא מיעט את אור הלבנה, שהרי אין לה מעצמה כלום] (זוהר בראשית פרשת וישב דף קפא ע"א), ובמקום אחר: "בגין כך סיהרא לית לה נהורא מגרמה אלא בשעתא דאתחבר עמה שמשא אתנהיר" [כיוון שכך, הלבנה אין לה אור משל עצמה, אלא בשעה שמתחברת עמה השמש היא מאירה] (זוהר בראשית פרשת ויחי דף רמט ע"ב). ייחוסו של משפט זה אל המלכות נמצא בעץ חיים שער מ"ב פרק י"ג, בספר שערי הלשם ח"א סימן י"ד ובמקורות נוספים.

ביטוי נאה לעמדה רוחנית זו הוא בדימויו של המלך 'למנצח' על מקהלה. פרקים רבים בספר תהלים פותחים במילים "למנצח מזמור לדוד". המנצח הוא מנהיגה של חבורת שרים ומנגנים, וכמנהיג נתבעים ממנו כישורים מתאימים: הוא נתבע להכיר את מרכיביה השונים של המקהלה, את כישוריהם, ויחד עמם להביא יצירה חדשה לעולם. מנצח טוב אינו בהכרח גם נגן טוב, שהרי הנושא הוא אינו כישוריו האישיים, כי אם המקהלה, והיצירה שהיא מביאה לעולם. בהתאמה, המלך הוא מעין מנצח, והעם הם השרים והמנגנים. בהקשבתו אליהם, בהבנת היתרון של כל אחד ואחד, הוא מאפשר לו ביטוי, ובמובן הרחב, מתממש ייעודו של העם.¹³

עמדה רוחנית זו עוברת כחוט השני בדרך חייו של דוד, ובפרקים הבאים נצפה לעברה בשלושה הקשרים: בהקשר לברירתו מפני שאול, באהבה והאמון להם זכה - מבית ומבחוץ, ובמערכת היחסים שהייתה לו עם עמים שכנים.

1. דוד הבורח מפני שאול

אות הפתיחה לתקופה זו היא שירת הנשים: 'הכה שאול באלפיו ודוד ברבבותיו' - בעקבותיה נרקמת העוינות בנפש שאול (שמואל א', י"ח, ט'). בתחילה היא נסותרת במידת מה (שם, שם, י"ז - כ"ט), מאוחר יותר הוא משתף בה את עבדיו (שם, י"ט, א), ולבסוף היא גלויה לכל (שמואל א' כ"ג, ח). בכל אלו - תגובת דוד היא מדודה ומדויקת. עיקרון יסוד בו הוא דבק: שאול הוא משיח ה', המלכות היא ערך מקודש, ואת מנהיגותו הוא לא יבנה על חורבות בית שאול. תחת כותרת זו הוא נאמן לשאול, מקשיב ומזהה את העמדה בה הוא נתון, ואף מושיט לו יד, מנסה לחלץ אותו מן המבוך בו הוא נתון. במאמץ רב הוא מנסה לקיים את הקשר עמו, ולא לשבור את הכלים.

ביטוי נאה לכך במפגש האחרון שהיה ביניהם: שאול מלווה בשלושת אלפים איש, בא למדבר זיף בכוונה להרוג את דוד. דוד ואבישי קרבים אל מחנה שאול, ומתברר להם שהמלך ואנשיו נרדמו. אבישי מפציר בדוד לאפשר לו לפגוע בשאול שהרי סגרו ה' ביד דוד (שמואל א' כ"ו, ח). בקשתו נדחית על הסף בטענה: "מי שלח ידו במשיח ה' ונקה" (שם ט). למעשה דוד בא אל תוך המחנה, ולוקח את חנית שאול ואת צפחת המים אשר מראשותיו. לאחר שמתרחק מהם, הוא פונה אל אבנר שר הצבא: "ויאמר דוד אל אבנר הלוא איש אתה ומי כמוך ב'שאל אל ולמה לא שמרת אל אדניך המלך כי בא אחד העם להשחית את המלך אדניך" (שם טו). באופן פלאי, הנושא המעסיק את דוד הוא חוסר הכבוד של אבנר ואנשיו הנרדמים למלך ישראל. בשלב שני הוא פונה אל שאול, וגם כעת - מעסיק אותו כבודו המחולל של המלך הרודף אחריו. בדבריו

¹³ מלך נתבע גם להשתיק קולות במצבים מסוימים. מבחנה של מלכות בהקשר לתכונה זו, תהיה ביכולתה לנתב את אלו, ולהביאן לידי ביטוי בזמן ובמקום הראוי.

הוא תובע ומכבד כאחד, רגיש למצבו של שאול, אך אינו מקל ראש ביחס להתנהגותו. ביטוי מופלא לאמון שמעוררים דבריו, משתקף בתגובת שאול: "ויאמר שאול אל דוד ברוך אתה בני דוד גם עשה תעשה וגם יכל" (שם כה). שאול, במעמד העם ואנשי הצבא, מכנה את דוד 'בני', מתעלה מעל למצבו ואף מברך אותו בברכת הדרך.

2. אהבה לדוד

דוד הוא אדם שיותר מכל אדם במקרא מסופרת האהבה אליו. שאול אוהב את דוד: "ויבא דוד אל שאול ויעמד לפניו ויאהבהו מאד ויהי לו נשא כלים" (טז, כא); יהונתן אוהב את דוד: "ויהי ככלתו לדבר אל שאול ונפש יהונתן נקשרה בנפש דוד ויאהבהו יהונתן כנפשו" (יח, א); ובתיאור נוסף: "ויזסף יהונתן להשביע את דוד באהבתו אתו כי אהבת נפשו אהבו" (כ, ז); כל ישראל אוהבים את דוד: "וכל ישראל ויהודה אהב את דוד כי הוא יוצא ויבא לפניהם" (י"ח, טז); עבדי שאול אוהבים את דוד: "ויצו שאול את עבדו {עבדיו} דברו אל דוד בלט לאמר הנה חפץ בך המלך וכל עבדיו אהבוך ועתה התחנת במלך" (י"ח כב; עוד ראה י"ח, ה); אהבת אישה לאיש יחידה במקרא היא אהבת מיכל לדוד: "ותאהב מיכל בת שאול את דוד ויגדו לשאול וישר הדבר בעיניו" (י"ח, כ); "וירא שאול וידע כי ה' עם דוד ומיכל בת שאול אהבתהו" (יח, כח).

דוד אהוב על ידי הרבה מאד מעגלים של אנשים. מה מקופל בתכונה זו? בניגוד להערצה, המתייחסת אל אדם הנמצא 'שם', רחוק ממקומו של המעריץ, האהבה מתקיימת במקום הקשר והקרבה. וביחס למלך, היא מעידה על המקום שהוא נותן לסובבים אותו. דוד מקשיב למאווי לב האנשים, מצמיח אותם, ובהתאם מתעוררת אהבתם אליו.

ביטוי מעניין לאמון שרכש לו העם, עולה מדבריהם אליו במעמד ההמלכה בחברון: "ויבאו כל שבטי ישראל אל דוד חברונה ויאמרו לאמר הננו עצמך ובשרך אנו: גם אתמול גם שלשום בהיות שאול מלך עלינו אתה הייתה המוציא והמביא את ישראל... ויבאו כל זקני ישראל אל המלך חברונה ויכרת להם המלך דוד ברית בחברון לפני ה' וימשחו את דוד למלך על ישראל" (שמואל ב' ה', א-ג).

דוד מעורר אמון המביא את כל שבטי ישראל ואת כל זקני ישראל, לראות בו את עצמם ואת
בשרם.¹⁴

3. דיבור עם אומות העולם

גדול הוא היקף מלחמות דוד מההיקף מלחמות שאול. בשונה ממלחמות שאול, אין מלחמה אחת של דוד דומה לחברתה.¹⁵ את מואב הוא מודד בחבל, באדום הוא מעמיד נציבים, את גת הפלשתית הוא מכה, ומול צידון הוא מכוון מערכת יחסים של אמון ושיתוף פעולה. השונות היא פועל יוצא של מוטיב מוסרי העומד בבסיס כלל המלחמות, וממנו נגזרת ההתנהלות השונה שהייתה לדוד בכל אחת מהן.

כך בדיבורו אל גלית - הוא תובע אותו על חירופו את מערכות ישראל (שמואל י"ז, מה); כך במלחמתו עם הדדעזר מלך צובה, העושה דרכו בכיבושיו אל נהר פרת, ודוד עוצר אותו

¹⁴ לצד עובדה זו קיימת עובדה נוספת, החושפת מורכבות. שלוש פעמים במהלך חייו, נרדף דוד על רוב העם: שאול ואנשיו רודפים אותו, ובשלב מסוים מגויס לכך 'כל העם' (שמואל א' כ"ג, ח); בתקופת מלכות איש בשת - מלחמה קשה מתחוללת בין בית שאול המונה אחד עשר שבטים, לבין בית דוד המולך בעת ההיא על שבט אחד; בפעם השלישית - במרד אבשלום, כמעט כל העם רודף אחריו להורגו. כיצד ניתן ליישב את הפער שבין האהבה הגדולה לדוד, לבין הרדיפות אחריו והרצון לפגוע בו? תשובתנו היא בהצבעה על גודל החידוש בדרכו של האיש. דוד מייסד ממלכה השונה במידה רבה מכל מה שהיה לפניו, ועובדה זו יצרה מורכבות: מצד אחד - העם הבין עד כמה משמעותי הוא האיש האהוב הזה, מאידך - רבים, ובראשם הממסד הקיים, התקשו לעכל את גבולות הגזרה הרחבים בהם פעל. נמחיש במעט דוגמאות: הקשר האינטימי שלו אל א-להים (ביטויי הרבים הם בספר תהילים) - אין דומה לו; דוד בונה עיר בירה וארמון שלא היו קיימים בתקופתם של מנהיגים קודמים; דוד יוצר קשר עם כלל המלכים והעמים סביבו (ראה להלן בפרק 'דיבור עם אומות העולם'); בשונה מכל המנהיגים עד כה, לדוד היו נשים רבות; מרד אבשלום פרץ לאחר חטאו בבת שבע - חטא שהיה קשה מאד לעם לעכל אותו ועוד.

¹⁵ על אופי מלחמות שאול ניתן ללמוד מפסוקי הסיכום לפועלו: "וַיִּשְׁאַל לְכַד הַמְּלוּכָה עַל יִשְׂרָאֵל וַיִּלְחֶם סָבִיב בְּכָל אֲרָצוֹת מִמֶּנֶם וַיִּבְרָא עֲמוֹן וַיִּבְרָא צוֹבָה וַיִּבְרָא שֵׁתִים וַיִּבְרָא אֲשֶׁר יִפְנֶה יִרְשִׁיעַ" (י"ד, מז) - שאול מבסס את שלטונו, במלחמות שהיו לו סביב בכל אויביו. לא מובנת מאליה היא הרשימה בה מוצבים זה לצד זה העמים בהם נלחם. אך מתבקש הוא תיאור נפרד לכל אחד מהם, שהרי כל מלחמה היא סיפור שונה במכלול רחב של היבטים? תיאור חמש מלחמות כאחד, תוך שימוש בפועל אחד - 'וילחם', כמוהו כציון מניע זהה לכולם. כל אלו הם אויבים, והמלחמה בהם היא אחת. בנוסף, הציון הוא לשמות עמים ולא למלכים. אזכור שמו של מלך, מצביע על תקשורת המתקיימת עמו - בגלוי או בסתר. אי אזכורו מתפרש כהתעלמות מכל היבט של התנהלות מדינית. 'דין אחד לכולם - מלך כהדיוט'. תפישה זו משתקפת גם בצלע האחרונה של הפסוק: "וַיִּבְרָא אֲשֶׁר יִפְנֶה יִרְשִׁיעַ". שאול מתייצב נוכח אויביו בעמדת השופט ומרשיעם.

מתקפנותו וכך במלחמות רבות נוספות.¹⁶ טענתנו היא שהדיאלוג המוסרי מהווה בריח תיכון שעליו הושתתו כלל מלחמות דוד.¹⁷

עמדה זו הייתה ידועה לעמים עמהם נלחם, והיא הפכה את המלחמות לסוג של תקשורת, במהלכה העמיד רף מוסרי ועל בסיסו התנהל דיאלוג. ההשלכות לעמדה זו היו רבות, וביניהן היתכנות לתופעה שניתן לכנותה כפלואית. בכמה מן המלחמות, בתום שלב הלחימה, נוצרים יחסי אמון וקשר בין דוד לבין המלכים. דוגמא: דוד נלחם ביבואי, כובש את ירושלים והופכה לעיר בירה. שלא בסתירה, לימים, כאשר הוא נקלע לצרה - בפרוץ מגיפה גדולה, הוא פונה אל ארונה, מלך יבוס היושב בירושלים, ומבקש ממנו לקנות את הגורן. שלא במפתיע, מלך יבוס נענה, מעניק לדוד יותר מכפי שביקש, והוא גם מברכו: "וַיֹּאמֶר אַרְוֹנָה אֶל הַמֶּלֶךְ ה' אֱלֹהֶיךָ יִרְצֶךָ". תגובה זו היא קצה חוט המעיד על אמון ששרר בין שני המלכים היושבים זה לצד זה בירושלים;

ביטוי ייחודי לאמון מלכים זרים בדוד, עולה מיחסו של חירם מלך צור אליו. עם איחוד הממלכה בירושלים, חירם מלך צור יוזם ובונה את בית המלך לדוד: "וַיִּשְׁלַח חִירָם מֶלֶךְ צֹר מְלָאכִים אֶל דָּוִד וַעֲצֵי אַרְזִים וְחֲרָשֵׁי עֵץ וְחֲרָשֵׁי אָבֶן קִיר וַיִּבְנוּ בֵּית לְדָוִד" (שמואל ב' ה', יא). צעד זה הוא חריג בהתנהגות בין עמים, והוא מביא את דוד לראות בו אישור א-להי לממלכתו.¹⁸ קשר האמון נמשך בין המלכים גם בתקופת שלמה, והוא מתואר במילים: "כִּי אֱהָב הָיָה חִירָם לְדָוִד כָּל הַיָּמִים" (מלכים א' ה', טו).

סוף דבר

הופעת דוד על במת ההיסטוריה היא הרבה מעבר למופע פרסונאלי של איש מעלה. איש זה מזמין את בני דורו ואת הדורות הבאים אחריו אל מחוזות חדשים בעולם הרוח, בחדשו מערכת

¹⁶ "וַיִּךְ דָּוִד אֶת הַדְּדַעְזָר בֶּן רְחָב מֶלֶךְ צֹבֵה בְּלָקְתוֹ לְהַשִּׁיב יָדוֹ בְּנֵהר פָּרַת: וַיִּלְכֹּד דָּוִד מִמֶּנּוּ אֶלְף וּשְׁבַע מֵאוֹת פָּרָשִׁים וְעֶשְׂרִים אֶלְף אִישׁ רִגְלִי וַיַּעֲקֹר דָּוִד אֶת כָּל הַרְקָב וַיִּזְתֵּר מִמֶּנּוּ מֵאָה רֶקֶב" (שמואל ב' ח', ג-ד). רש"י: בלכתו - כשהלך הדדעזר. להשיב ידו - כתרגומו: לאשנאה תחומיה, שכבש מן הארץ חוץ לגבול ארצו, והרחיב את גבולו". ההדעזר בא לשנות את גבולו על ידי כיבושים באזור נהר פרת, ותוך כדי כך דוד מכה בו. הכותרת המתאימה להתנהלות דוד היא - מלחמה ברשע העולמי.

¹⁷ בהקשר לכך ניתן להצביע על הבדל בין מלחמותיו המאוחרות לבין מלחמתו הראשונה בגלית. הראשונה התרחשה בראשית דרכו, עוד בטרם היה למלך, והוא הגיב, לא יזם דבר. בשונה מכך, כעת הוא יוזם שורה של מלחמות, מתוך ראייה אסטרטגית רחבה. פער זה אינו משנה את העובדה הבסיסית שעל פיה גם כעת, כשכוחו רב לו ליזום מהלכים, הוא מקשיב, קורא את המפה, ועל גבי תשתית זו מנהל את הדיאלוג. המדד לכך הוא במבחן התוצאה - באמון השורר כלפיו, ובמידת הצלחתו לייצר תהליכי עומק במרחב.

¹⁸ "וַיִּשְׁלַח חִירָם מֶלֶךְ צֹר מְלָאכִים אֶל דָּוִד וַעֲצֵי אַרְזִים וְחֲרָשֵׁי עֵץ וְחֲרָשֵׁי אָבֶן קִיר וַיִּבְנוּ בֵּית לְדָוִד: וַיַּדַּע דָּוִד כִּי הֵכִינֹה ה' לְמֶלֶךְ עַל יִשְׂרָאֵל וְכִי נָשָׂא מִמְּלִכְתּוֹ בְּעֶבֶר עַמּוֹ יִשְׂרָאֵל" (שמואל ב' ה', יא).

שלימה של מושגים. בלימוד, ביקשנו להיודע במעט אל האיש ואל רוחו. העיון נפתח בהתבוננות בתהליך העובר עליו החל מן הרגעים בהם התייצב מול שאול, ועד להכרעתו את גלית. התוודענו אל מידת ההקשבה שהייתה לו, והיא התבררה כתכונת יסוד המייחדת במידה רבה את דרך חייו. 'את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח', מתפלל איש מישראל בכל יום, ומייחל לשובה של הרוח ההיא. במובן זה, יותר משמשמשים פרקי דוד כסיפור על עברו של העם, הם מספרים את סיפור העתיד והתקווה של העם ושל האנושות כולה.